

Lika värde

Kontinuitet och trygghet

Ny avhandling visar att barn som har särskilda behov riskerar att hamna i kläm vid övergångar.

TEMA:
Övergångar

Enkelt verktyg

för att hämta och lämna information.

Tydligt samarbete

Handlingsplan och rutiner underlättar.

Framgångsrika anpassningar

behöver följa med i övergångar.

Skapa delaktighet i övergångar

Alla elever gör olika övergångar under sin skoltid. De byter klass, skolenhet och skolform. För många barn kan det vara spännande och oproblemiskt, men för barn och elever i behov av stöd, exempelvis på grund av en funktionsnedsättning kan övergångar vara krävande. Nu när ett skolar snart är slut kan det finnas oro hos många av dessa barn och elever inför hösten: var ska jag vara, vilka klasskompisar kommer jag att ha, vilka lärare kommer jag att träffa, kommer jag att få det stöd jag är i behov av? För att få en positiv start på hösten och ett fortsatt lärande utan avbrott, krävs en trygghet och väl förberedd övergång.

När en elev byter skola ska den överlämnande skolan överlämna sådana uppgifter om eleven som behövs för att underlätta övergången för eleven. Det är också den överlämnande skolan som bedömer vad som behöver lämnas över. Det är viktigt att det finns rutiner på skolorna för att hantera överlämningar, så att stödprocessen kommer igång snabbt. Den överlämnande skolan behöver etablera kontakt med mottagande skola i god tid. Det är viktigt att relevant information följer med eleven och att mottagande skola i god tid planerar hur mottagandet bäst kan ske. Det är också viktigt att planeringen av de insatser som behöver göras sker i god tid så att det blir en bra start för eleven i den nya skolan.

Barn och elever med funktionsnedsättningar går i alla skolformer. Skolbyten eller studieövergångar kan se olika ut beroende på vilken skolform det gäller. Det är viktigt att lyssna in vad barnet och eleven tycker är viktigt om sitt skolbyte eller studieövergång. Låt dem och deras vårdnadshavare vara delaktiga i övergången. Det ger goda förutsättningar för förtroendefulla relationer mellan vårdnadshavare, elev och personal.

En väl anpassad lärmiljö utifrån elevens förutsättningar samt lärarens återkoppling och stöd spelar stor roll vid studieövergångar. Att eleven känner att den lyckas ökar tilltron till den egna förmågan att lyckas i liknande situationer i framtiden.

SPSM kan ge olika former av specialpedagogiskt stöd för att stärka dessa förutsättningar. Vi har också ett brett kursutbud och många stödmaterial och studiepaket för egen eller kollegial kompetensutveckling. Läs gärna mer på vår webbplats.

Aurora Lindberg

Vikarierande generaldirektör, SPSM

Lika värde

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, ger ut tidningen Lika värde. Den kommer ut med fyra nummer om året. Vi skickar den till förskolor, skolor, utbildningsförvaltningar och skolpolitiker runt om i Sverige. Tidningen är kostnadsfri och kan beställas på www.spsm.se.

Hos SPSM får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till skolor och förskolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också flera specialskolor, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.

©2023 Specialpedagogiska skolmyndigheten
Ansvarig utgivare: Eva-Li Littorin
Redaktör: Sara Hamrén Håkansson
Redaktion: Malou Nordlöf Ekström, Annica Thorell och Kajsa Wirén.
Adress: Specialpedagogiska skolmyndigheten, Lika värde, Box 6074, 700 06 Örebro
Telefon: 010-473 50 00
E-post: likavarde@spsm.se
Facebook, Instagram, Twitter: SPSM Sverige
LinkedIn: Specialpedagogiska skolmyndigheten
Omslag: Linus Liderfors Wass, Lotta Klav och Lukas Johansson på Möckelngymnasiet i Karlskoga.
Omslagsfoto: Kicki Nilsson, Icon Photography

Prenumerera kostnadsfritt på Lika värde. www.spsm.se/likavarde

Redaktionen ansvarar ej för insänt, ej beställt text- och bildmaterial. Citera oss gärna, men ange alltid källan.

Produktion: Familjen
Tryck: Ljungbergs tryckeri AB
Papper: G-print 130 gram
ISSN: 1652-3466

SPSM

AKTUELLT

Intensivträning stärker läsutvecklingen

Genom screening och riktad intensivträning arbetar lärarna på Sandvikskolan i Järfälla systematiskt med att höja elevernas läsförmåga. Till stor del genomför de nu insatserna inom klassens ram.

TEXT: Lena Vestlin | FOTO: Peter Nordahl

På Sandviksskolan har åtta sexåringar från förskoleklassen just delats in i två grupper. De får var sitt spel för att träna på ord och meningar. Läraren Nina Edlund stöttar där det behövs, men eleverna hjälper också varandra.

– När jag kom till skolan kunde jag inte så mycket. Men jag lär mig när jag ljudar, berättar en av eleverna.

Skolan har hittat ett sätt att arbeta löpande med elevernas läsutveckling. Med hjälp av screening från förskoleklass upp till årskurs 6 minst två gånger per läsår, ser lärarna tydligt hur eleverna ligger till.

De screenar både läshastighet, läsförståelse och fonologisk medvetenhet, det vill säga att känna igen större och mindre enheter i det talade språket. Resultaten noterar de i ett digitalt kalkylblad, där färgade fält gör det enkelt att se varje elevs utveckling i rött, gult, grönt och blått.

För att öka lästräningen med hjälp av resurspedagoger fick skolan stöd från SPSM under läsåret 2020/21. De kunde då ha intensivträning med eleverna 15–30 minuter flera gånger i veckan under tre eller sex veckor. Specialpedagogen Sofie Fridh, som har hållit i projektet, är nöjd.

– I de klasser där vi har arbetat systematiskt med intensivträning, individuellt eller i grupp, ser vi fler elever med godkända resultat.

Hon hänvisar till forskning av bland andra Monica Ulrika Wolff och Britt-Marie Emanuelsson. Även deras studier visar att intensivträning ger högre resultat än att lästräna en gång i veckan under ett år.

Bidrag från SPSM

Sandvikskolan i Järfälla har fått bidrag från SPSM till att i projektform utveckla arbetet med lästräning i alla årskurser. Läs mer om möjligheten att få bidrag till utvecklingsprojekt på SPSM:s webbplats. www.spsm.se/bidrag-utvecklingsprojekt

Eleverna i förskoleklassen tycker om att spela spel där de får koppla ihop ord och meningar med bilder. Mycket gör de på egen hand och de roterar vant mellan stationerna.

– Eleven tappar så mycket mellan gångerna att ett tillfälle i veckan nästan är bortkastat, säger Sofie.

Sommarlovet är ett annat uppehåll som ofta sänker läsförmågan. Det är inte ovanligt att en elev som har gått från rött till gult eller grönt under intensivträningen sedan dalar i höstens första screening.

Nu kan lärarna föra samtal med vårdnadshavarna om de faktiska resultaten. Det motiverar dem att lästräna med sina barn hemma och det finns även material att låna hem.

Före projektet screenades eleverna sporadiskt, men det var inte lika tydligt hur resultaten skulle följas upp. När insatserna dröjde, blev det också svårare att se vilken

effekt de gav. Numera efterfrågar lärarna screeningen och de analyserar resultaten tillsammans med elevhälsans personal.

När skolan inte längre har extra personalresurser, mer än för elever som har beviljats särskilt stöd, genomför arbetslagen lästräningen inom klassens ram.

– Att låta eleverna arbeta i stationer är ett sätt som fungerar bra, det har vi sett i förskoleklassen. Då kan vi också differentiera uppgifterna, det är nödvändigt när eleverna har kommit olika långt, berättar Sofie.

Hon bevakar att analyserna följs upp och vissa lästräningspass håller hon själv i.

– Det är viktigt att komma igång med rätt insatser och nu kan vi fånga upp eleverna tidigare. ☺

Mer av värde

Nyheter och inspiration för dig som är intresserad av utbildning, funktionsnedsättning och specialpedagogik.

Läsglädje för alla

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, har lanserat en uppdaterad version av talbokstjänsten Legimus. På MTM:s webbsida finns också inspelade föreläsningar, till exempel från studiedagen "Läsglädje för alla – oavsett förutsättningar" som gjordes i samarbete med Linnéuniversitetet hösten 2022.

www.legimus.se
mtm.screen9.tv välj rubriken Skola

Foto: Apelöga/MTM

Lättläst om att börja plugga och söka jobb

När man är vuxen och vill börja plugga finns många valmöjligheter. Det är spännande, men det skapar också frågor. Vem kan söka vad? Vad innebär behörighet? Hur får jag pengar när jag pluggar? Boken "Börja plugga" svarar på dessa och andra frågor. I boken "Söka jobb" kan du läsa om var du hittar jobb att söka, hur du skriver en ansökan och hur en jobbintervju brukar gå till. Den ger också information om vad som är bra att tänka på när du har fått ett jobb, till exempel vad som händer om du blir sjuk. Böckerna är skrivna av Moa Candil och utgivna av LL-förlaget, som ger ut lättlästa böcker.

www.ll-forlaget.se

Nya avhandlingar

Delaktighet för elever med olika förkunskaper i matematik: en interdisciplinär studie om betydelsen av undervisningens utformning och genomförande för elevers lärande.

Anna Lövström, Linnéuniversitetet, 2023

Avhandlingen handlar om att utveckla kunskap om elevers lärande genom studier av undervisningsmetoder i matematik som utvecklats inom ramen för en learning study. Fokus ligger på hur undervisning och lärmiljöer kan utvecklas för ökad delaktighet i lärandet oavsett elevens förkunskaper.

Sex på rätt sätt: Unga, sexualitet och svensk samtida sexualsyn.

Jack Lukkerz, Örebro universitet, 2023

Avhandlingen behandlar den samtida synen på unga och sexualitet genom analyser av professionellas syn på sexualundervisning och offentliga dokument rörande den nya läroplanen. Ungas sexualitet kopplas till risk och kvinnor, hbtqi-personer och ungdomar med intellektuella funktionsnedsättningar ses som sårbara eller normbrytande. Ungas mäns sexualitet, heterosexualitet och en funktionsfullkomlighet utgör en norm. Jämställdhet, pornografi och samtycke är frågor som engagerar, men det behövs en analys av hur samtycke implementeras och kommuniceras.

Verktyslåda för ökad delaktighet

Den 23 maj lanseras en ny webbaserad verktyslåda som ska hjälpa skolor att öka delaktigheten för elever och familjer i beslut som rör elevernas skolgång. Verktyslådan innehåller bland annat konkreta stegvisa riktlinjer, förhållningssätt, metoder och sätt att agera. Den är framtagen av projektet ”Från röst till handling” inom European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Läs mer på projektets webbplats, där kommer också en länk till verktyslådan att finnas.

www.european-agency.org/activities/VIA

Forskning om skolövergångar

Just nu pågår ett praktiskt nära forskningsprojekt som handlar om övergångar i grundskolan, från högstadiet till gymnasiet och vidare till högre studier och arbetsliv. Det är forskargruppen YoPa vid Linköpings universitet som undersöker en arbetsmetod för att underlätta övergångar och för ökade möjligheter till delaktighet för personer med funktionsnedsättningar. Ett delprojekt handlar specifikt om ungdomar och unga vuxna med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

www.liu.se/forskning/yopa

Stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning

Från den 2 juli 2023 gäller nya bestämmelser i skollagen som syftar till stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning. Grundskolan, gymnasieskolan och komvux som särskild utbildning byter också namn till anpassade grundskolan, anpassade gymnasieskolan och komvux som anpassad utbildning. Under året tar Skolverket och SPSM fram kompetensutveckling och stöd till lärare och elevassistenter i de anpassade skolformerna. Läs mer på sidan 12 och på Skolverkets webbplats.

www.skolverket.se/nya-namn-pa-skolformer

KRÖNIKA

Utvecklingsamordnare

Tone Engen

FOTO: JOHANNES NENNE LARSSON

Övergång är kommunikation om information

Barn och elever byter skolform eller skola flera gånger under sin utbildningstid. Därtill byter de årskurs och med dessa byten följer krav på ökad självständighet både i kunskapsinhämtning och socialt samspel. Mottagande skola ska få tillräcklig och relevant information för att säkerställa att det sker en progression i varje barns och elevs utveckling och lärande. För förskolan finns inget dokumentationskrav vid övergångar medan skollagen stadgar dokumentationskrav i skolan, i synnerhet för extra anpassningar och särskilt stöd.

Övergångsarbetet beskrivs i forskning som komplext då personer, roller och faktorer påverkar och påverkas. Varje övergång är unik. Kontext byts när barn och elever får nya sammanhang, skol- och lärmiljöer, rutiner och relationer. Skolan har en mängd villkor för sin utbildning exempelvis läroplaner, storlek, upptagningsområde, lokaler, ekonomiska resurser, tid och organisation. Skolledarens förutsättningar att leda övergångsarbetet är beroende av dessa villkor, men avgörande tycks vara skolkulturen, det egna arbetet med och synen på hur övergångar ska organiseras, elevers delaktighet och samverkan mellan berörda.

Förebyggande och främjande arbete är enligt forskning också nycklar i arbetet med övergångar. Här kan specialpedagoger spela en viktig roll. För elever i behov av anpassning och stöd är det avgörande att inte behöva vänta på stödet, även om det tillkommer andra faktorer i den nya situationen. Om den mottagande parten önskar starta med blanka papper kan det bli problematiskt för eleven. Då blir elev och vårdnadshavarens röst viktig. Vilken information önskar de att skolan ska föra vidare? Forskning visar att den mottagande skolan och framförallt den mottagande läraren har stor betydelse för en bra övergång.

Kärnan i överföring av information är inte bara dokumentation utan kommunikation. Det räcker inte med sändarperspektivet. Det kräver ett ömsidigt och tillitsfullt utbyte av mening mellan sändare och mottagare.

Tone Engen

Lukas Johansson och Linus Liderfors Wass går på introduktionsprogrammet, till hösten siktar de på att börja på varsitt nationellt program.

TEMA: Övergångar

Enkelt verktyg för att hämta och lämna information

Om Möckelngymnasiet

Möckelngymnasiet är en kommunal gymnasieskola i Karlskoga. På skolan går cirka 840 elever på nationella program, introduktionsprogram eller i gymnasiesärskolan. Introduktionsprogrammet har 130 elever, varav cirka 40 har autismspektrumtillstånd.

För att utveckla arbetet med övergångar startade Möckelngymnasiet ett projekt med tanken att en person skulle bli en länk in till gymnasieskolans introduktionsprogram och gymnasiesärskolan, men det blev istället ett dokument. Och det tycker de blev bättre.

TEXT: Sara Hamrén Håkansson | FOTO: Kicki Nilsson, Icon Photography

På grund av Covid-pandemin fick projektledningen tänka om. Idén om att en person skulle besöka skolorna var helt enkelt inte lämplig att genomföra.

– Det gjorde projektet bättre. Istället för att ha en person som länk, har vi nu ett arbetssätt som inte är personbundet. Det gör projektets resultat mer livskraftigt över tid, säger Anna Berndt, rektor och projektledare.

Inför övergången till gymnasieskolans introduktionsprogram och gymnasiesärskolan har de tagit fram ett dokumentet som kallas Länka in.

– Varje läsår använder vi på introduktionsprogrammet Länka in för 10–15 elever som har någon NPF-diagnos. Antingen fyller grundskolan i det eller så går vi igenom det tillsammans när jag besöker skolan. Och gymnasiesärskolan gör på samma sätt, säger Lotta Klav, specialpedagog.

Länka in-dokumentet består till stor del av kryssrutor med olika teman. De handlar bland annat om pedagogiska hjälpmedel, kommunikation, tidsuppfattning och socialt samspel. Det finns även plats för kortfattad information om elevens ämneskunskaper, styrkor, aktivitetsbehov och specialintressen.

En fördel skolan ser med dokumentet är att arbetet med övergångarna har blivit mer strukturerat och att all information runt

eleven kommer med, inte bara det pedagogiska.

”Det var lite pirrigt att komma till en större skola och det var mycket att tänka på”

– Risken att glömma något har minskat och vi får samma typ av information för varje elev. Redan innan eleven börjar på gymnasiet får vi kännedom om vilket stöd en elev

kan vara i behov av och vad vi kan behöva anpassa, det ger oss en kortare startsträcka, säger Anna.

I början fanns visst motstånd inom grundskolan mot ännu ett dokument att fylla i.

– Men när de väl provat att använda det så vände det. Kryssrutorna gör att det går snabbt att fylla i. Och idag är Länka in en del av deras rutiner och kvalitetsarbete, säger Lotta.

Anna Berndt, rektor, är nöjd med att skolan hittat ett arbetssätt som inte är personbundet.

Lotta Klav är specialpedagog har arbetat i projektet med övergångar på Möckelngymnasiet.

Ett par elever som går på introduktionsprogrammet är Lukas Johansson och Linus Liderfors Wass. Hur upplevde de övergången från grundskolan till gymnasieskolan?

– Jag tyckte det var jättetrevligt! Jag hade varit här på besök innan och träffat Lotta. Men jag fick problem med min sömn. Jag vet inte riktigt varför, för jag var inte nervös eller så, säger Lukas.

– Det var lite pirrigt att komma till en större skola och det var mycket att tänka på, men när jag var på besök innan kände jag att det här blir nog bra, säger Linus.

Till hösten har båda sökt till nationella program på gymnasiet.

”Risken att glömma något har minskat och vi får samma typ av information för varje elev.”

Innehållet i Länka in tog projektgruppen fram själv med inspiration från liknande dokument som gymnasiesärskolan använt tidigare. De gjorde också ett Länka ut-dokument inför att eleven ska lämna gymnasieskolan. Då träffade de Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen för att ta reda på vad som är viktigt för dem att få veta.

Dokumentet för övergångar består till stor del av kryssrutor, vilket gör att det går snabbt att fylla i.

– Även när man lämnar gymnasieskolan kan det finnas oro, då är det bra om den information vi har om eleven kan följa med, till exempel om eleven behöver stöd med att passa tider, komma igång med en arbetsuppgift och liknande, säger Anna.

Eleven får med sig ett dokument som hon eller han äger själv och kan använda i olika kontakter. Det beskriver elevens bakgrund, styrkor, kunskapsutveckling, eventuell praktik och vad som kan gynna eleven i kontakt med andra.

– Dessa dokument har blivit ett effektivt verktyg som ger en god struktur för att inhämta och lämna information som gynnar arbetet kring den enskilde eleven, säger Anna. 😊

Regler och ansvar

På Skolverkets webbplats finns information om regler och ansvar när en elev byter skola. Där finns bland annat uppgifter om vid vilka övergångar det finns en skyldighet att lämna över uppgifter, vilka uppgifter som ska överlämnas och vad som är viktigt i dialogen med elev och vårdnadshavare. www.skolverket.se sök på överlämning vid skolbyte

Mer om övergångar

På SPSM:s webbplats finns kortfattad information som stöd för planering av övergångar för barn och elever med funktionsnedsättning.

www.spsm.se/stadieovergangar

Planering för elev med rörelsehinder

I en kortfilm berättar personal om hur de arbetat med övergång från förskola till skola för en elev med rörelsehinder. Det handlar om framförhållning, planering och samverkan med andra aktörer.

www.spsm.se/rorelsehinder-forskola

Tydligt samarbete ger trygghet

Skolorna i Älmhults kommun har tydliga rutiner för övergången mellan årskurs sex och sju. Handlingsplanen underlättar samarbetet och gör skolbyttet tryggare för elever med funktionsnedsättning.

TEXT: Malou Nordlöf Ekström | FOTO: Jens Christian

I Älmhults kommun finns gemensamma handlingsplaner för övergångar. Andreas Burander, Elisabeth Lindén och Sophie Hansson samarbetar utifrån rutiner för årskurs sex och sju.

Den mottagande skolan har alltid huvudansvaret för processen och dokumentationen i samband med övergången. Under höstterminen tog Linnéskolan den första kontakten med de skolor som ska lämna över sina elever till årskurs sju i höst. En av dem är Klöxhultsskolan, som nu förbereder sina sjätteklassare för att börja i den betydligt större skolan, med 630 elever och nio parallella klasser. Där börjar också elever från åtta andra skolor i Älmhult.

– De behöver veta vad som väntar när de kommer till den nya skolan. Det skapar lugn både för vårdnadshavare och elev, säger Andreas Burander, rektor på Linnéskolan.

Enligt handlingsplanen ska alla som är inblandade i mottagandet få den information som behövs för att skolarbetet ska

fungera. Där har rektorerna på båda skolorna ansvar för att verksamheterna utbyter kunskap och erfarenheter. I den skola som överlämnar från årskurs sex har rektor, kurator och klassföreståndare ansvar i olika aktiviteter inför övergången.

Andreas ser kommunikation och öppenhet som det mest centrala för att det ska fungera för alla berörda parter. En del i det är att ge läpande information till vårdnadshavare.

– Vi behöver få all information om elevens behov av stöd, särskilt vad som har varit framgångsrikt och vad som fungerar. Vi vill att både eleven och skolan berättar för oss om det, säger Andreas.

I maj är det dags att mötas. Då besöker mentorerna eleverna i årskurs sex. Efter det

Stöd från SPSM

Klöxhultsskolan och Linnéskolan har fått stöd från SPSM för att få kunskap om en funktionsnedsättning och hur den påverkar lärandet för en elev. Läs mer om vilket stöd SPSM erbjuder.

www.spsm.se/stod

får elever i behov av särskilt stöd och deras vårdnadshavare besöka Linnéskolan.

– Det är viktigt att eleverna både får möta den som ska vara mentor och veta var de ska vara när de börjar i den nya skolan, berättar Elisabeth Lindén, rektor på Klöxhultsskolan.

Hennes kollega Sophie Hansson, som är kurator håller med.

– De behöver olika typ av förberedelser i samband med studieövergången. Till exempel om hur det fungerar på högstadiet där de ska ta mer ansvar, säger hon.

Om en övergång är extra svår, planerar skolan för att ge eleven möjlighet att etablera trygga relationer med personalen som tar emot. I ett sådant läge möts olika professioner på skolorna inför övergången. Om det finns andra aktörer som ger stöd till en elev behöver det också tas upp i planeringen.

– Ett sånt möte berör framförallt elevhälsosteamet. Sen kan vi ha särskilda överlämningar för delar som berör en viss profession tillsammans med elev och vårdnadshavare, berättar Sophie.

Linnéskolan har ett specialpedagogiskt team med ansvar för mottagande. Sedan några år har skolan anställt socionomer i rollen som mentorer på heltid. De deltar alltid i möten inför mottagandet av nya elever. När skolan börjar är de tillgängliga för eleverna hela skoldagen.

– Det är en fantastisk tillgång, som ger en trygghet både till eleverna och deras undervisande lärare, säger Andreas.

När det är klart vilka lärare som ska undervisa, får de kunskap om elevernas behov.

Elisabeths råd till andra som vill utveckla rutiner för övergångar är:

– Tänk på de elever som är skörast. De får inte lämnas utan stöd! ☺

– Jag fick en större förståelse för hur elever med NPF förstår världen och det underlättar när jag ska göra anpassningar, säger Malin som är förstelärare.

TEMA: Övergångar

Framgångsrika anpassningar behöver följa med

Förskolan och skolan genomförde ett projekt för att öka kunskapen om barn och elever med NPF. Då blev det tydligt att de också behövde se till att framgångsrika anpassningar följde med i övergångar.

TEXT: Sara Hamrén Håkansson | FOTO: Stefan Svensson

På **Montessori** i Skövde finns drygt 60 barn i förskolan och cirka 100 elever i förskoleklass och upp till årskurs 6. Hösten 2020 startade de ett projekt för att öka personalens förmåga att se och förstå barn och elever neuropsykiatrisk funktionsned-sättning, NPF, och för att utveckla kompe-

tensen i hur undervisningen kan anpassas utifrån denna förståelse. De läste böcker och gick igenom SPSM:s Studiepaket NPF. Utifrån det diskuterade de för att få till ett kollegialt lärande.

– Alla har fått en ökad kunskap, förstår hur det kan vara att ha NPF och vad olika an-

passningar innebär, det underlättar både i den dagliga verksamheten och vid överlämningar, säger Sara Salomonsson, speciallärare.

Inför övergång från förskolan till förskoleklass, som går ihop med årskurs 1 och 2, äger flera möten rum där personalen bland annat tar upp behov av anpassningar. De blivande eleverna besöker skolklassen och de mottagande lärarna börjar bygga relationer med de nya eleverna genom att söka upp dem på skolgården. Liknande överlämningar finns mellan årskurs 2 och 3 samt mellan årskurs 4 och 5.

– Information om anpassningar sker både muntligt och skriftligt. I höstas fick vi ett nytt system för att dokumentera anpassningar och det ska följa med genom alla skolår, säger Helen Stadig Redzic, rektor.

Samtal inför övergångar är inget nytt på skolan, men projektet har förändrat dem. – Alla i förskolan och skolan har nu samma språkbruk och förståelse. Det har gjort att samtalen blivit djupare och fler, säger Sara.

Att involvera barnen och eleverna ser Montessori i Skövde som angeläget. I sin projektrapport skriver de att en förutsättning för att anpassningarna ska bli lyckade är att de får tillgång till elevens berättelse. Inför övergången från förskolan till skolan använder de därför några frågor i samtalen med barnen.

– Vi frågar: vad vill du att din lärare ska veta om dig, vad är du bra på och vad vill du ha hjälp med, säger Lotta Brage, förskollärare.

”Vi frågar: vad vill du att din lärare ska veta om dig, vad är du bra på och vad vill du ha hjälp med?”

När det är dags att börja i högstadiet lämnar eleverna Montessori. Den övergången har också utvecklats.

– Jag och klasslärarna informerar om extra anpassningar och särskilt stöd, och vi har blivit duktigare på att prata med högstadieskolorna om vad vi tycker behövs i övergången. Det kan till exempel vara att en elev behöver titta på skolan utifrån innan de besöker den, säger Sara.

Lotta Brage, Sara Samuelsson och Helen Stadig Redzic arbetar med övergångar från förskolan och upp till högstadiet.

Hon berättar också att eleverna är med och diskuterar vilken information som ska lämnas över och att de ofta är angelägna om att mottagande lärare ska känna till vad de behöver.

– Vi har ungefär 15 avgångselever varje år, så vi kan göra lite extra för de elever som är i behov av det. Arbetet med övergångar måste få ta tid och vi behöver ständigt utvärdera för att se om vi kan göra något bättre, säger Helen. ☺

RÅD FRÅN SPSM

Börja planera övergången i tid

Det kan vara både spännande och svårt att byta till en ny förskola eller skola. Vad är viktigt att göra när övergången berör barn och elever med funktionsnedsättning? Ulrika Bengtsson, rådgivare på SPSM ger några råd.

Ulrikas första råd handlar om att göra en övergångsplan som utgår från en kartläggning av elevens behov i social, pedagogisk och fysisk lärmiljö.

– I kartläggningen ska både utmaningar och det som fungerar bra i olika sammanhang beskrivas. Om det finns arbetssätt som fungerat framgångsrikt i förskolan, skolan eller på fritidshemmet behöver det förmedlas vidare. Ta med allt som kan underlätta övergången.

Det andra rådet är att börja planera övergången i god tid. Kontakta rektor, speciallärare, specialpedagog, ansvariga pedagoger och andra som ska delta. Låt elev och vårdnadshavare ge sitt medgivande till

att skolan lämnar över information.

– Börja när det finns en tydlig mottagare. Den nya förskolan eller skolan behöver tid att förbereda för att stödet ska fungera. Lyssna på vårdnadshavarna, som är viktiga för att det ska fungera och behöver känna sig trygga. Överlämningen kan ske i steg, särskilt om många personer är involverade. Håll sedan öppet för att återkomma med frågor.

Att ta reda på barnets eller elevens tankar och förväntningar inför en övergång är hennes tredje råd.

– De har ofta en bild av hur det kommer att se ut och hur det ska fungera. Samtala om vad skoldagarna och tiden på fritidshemmet ska innehålla. Äldre elever kan ofta förklara vad som funkar bra för dem. Visa skolmiljön, träffa viktiga pedagoger och visa klasskamrater, det kan räcka med en bild på dem.

TEXT: Malou Nordlöf Ekström
FOTO: Privat

Ulrika Bengtsson
Rådgivare på SPSM.

Nytt från SPSM

Vill du ha koll på vad som är aktuellt inom specialpedagogik och skola? Prenumerera på något av SPSM:s nyhetsbrev. www.spsm.se/nyhetsbrev

Kurser och konferenser

Mötesplats anpassade skolformer

13-16 juni

Välkommen till en fullmatad digital konferensvecka där du själv väljer bland olika föreläsningar från myndigheter, verksamma inom skola och forskare. Konferensen arrangeras av Skolverket och SPSM tillsammans.

Anmälan senast 8 juni

www.skolverket.se/motesplats-anpassade-skolformer-2023

Specialpedagogikens dag

Ta del av SPSM:s inspelade föreläsningar på temat intellektuell funktionsnedsättning (IF). De handlar om Grundsärskolans kommentarmaterial, nya läromedel för elever med IF och SPSM:s två studiepaket om ämnesområden respektive digitala verktyg och AKK.

www.spsm.se/specialpedagogikens-dag-2023

Kompetensutveckling inom intellektuell funktionsnedsättning

Under 2023 sker det förändringar som berör dig som arbetar i olika skolformer för elever med intellektuell funktionsnedsättning (IF). Vi har samlat kompetensutveckling och andra aktiviteter som kan vara intressant att känna till.

www.spsm.se/kompetensutveckling-if

David Freund via Gettyimages

Nytt studiepaket om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

SPSM:s nya studiepaket om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, NPF, är uppdelat i förskola, grundskola och fritidshem. För varje skolform finns studieplaner med förslag på hur olika delar i materialet kan kombineras. Materialet ger ett praktiskt stöd och innehåller

bland annat texter, intervjufilmer, animationer och reflektionsfrågor. Du kan använda det tillsammans med kollegor eller enskilt. Det gamla studiepaketet om NPF kommer att finnas kvar vårterminen ut.

www.spsm.se/studiepaket-npf

1347

nya rådgivningsärenden kom in till SPSM under 2022. SPSM erbjuder specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolverksamheter i hela landet. Det gör vi genom specialpedagogisk rådgivning och utredning, dialog och samverkan med skolhuvudmän, statsbidrag, anpassade och tillgängliga läromedel samt information och kompetensutveckling.

www.spsm.se/specialpedagogisktstod

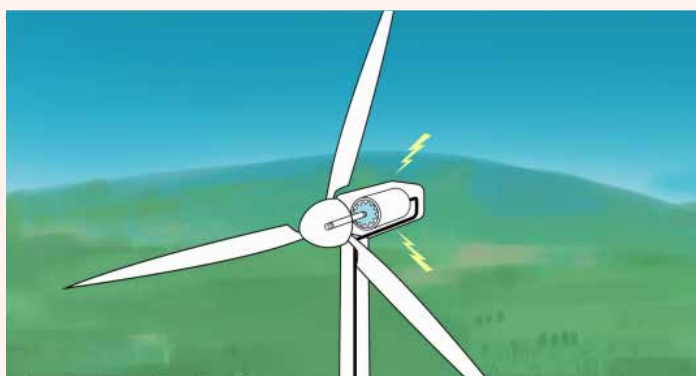
Mer om alla webinarier, webinarierier och nätbaserade kurser finns på www.spsm.se/kurser

Poddavsnitt om effektivitet och fritidshem

Avsnitt 86 av podden Lika värde tar upp hur synen på tid och effektivitet kan påverka arbetet i förskola och skola, och de barn och elever som vi möter. Deltar gör Silvia Edling, professor vid Högskolan i Gävle och Maria Götesson, rådgivare på SPSM. I avsnitt 88 är det premiär för lyssnarfrågor i podden Lika värde! Peter Karlsudd, professor i pedagogik vid Linneuniversitetet, svarar på lyssnarnas frågor om fritidshemspedagogik.

www.spsm.se/podd

PODDEN Lika värde

Nytt interaktivt webbläromedel om energi

Hur produceras el till en stad? Och hur funkar till exempel ett vindkraftverk? I vårt webbläromedel Fyra sätt att göra el kan dina elever lära sig mer om energi. Läromedlet ger eleven förståelse för svåra händelseförlopp med hjälp av korta animerade filmer. Det innehåller också en interaktiv del där eleven själv kan bygga ihop fyra olika kraftverk.

<https://energi.spsm.se/>

Studiepaket om digitala verktyg och AKK

Arbetar du inom grundskolan eller gymnasieskolan? Med studiepaketet digitala verktyg och AKK får du och dina kollegor lära er mer om att använda det i undervisningen. Studiepaketet vänder sig främst till lärare och elevassistenter, men kan även vara användbart för personal inom elevhälsan. Det finns också ett särskilt spår, som är utformat för rektorer.

www.spsm.se/studiepaket-digitala-verktyg-och-akk

KRÖNIKA

Verksamhetsansvarig för rättighetsfrågor

Pia Persson

FOTO: DRAGO PRULOVIC

Samverka för barnets bästa

Att alla ska lyckas med skolan är en stor skyddsfaktor som påverkar det fortsatta livet, inte minst för elever med funktionsnedsättning. Att komma in på gymnasieprogram och i arbetslivet är en viktig faktor för att undvika utanförskap. Det är många aktörer som har ett ansvar för att barn och unga ska lyckas med skolan.

Skolan är ansvarig för att utbildningen har en god kvalitet för alla, men skolan ska också enligt skollagen samverka med andra aktörer när det behövs. För att skolan ska fungera bra för alla barn och unga med funktionsnedsättning har även andra aktörer ett ansvar. Det är ett samhällsupdrag att tillsammans bidra till goda levnadsvillkor och god utveckling för barn.

Barn som har någon form av funktionsnedsättning eller sjukdom är beroende av att få rätt behandling och anpassade hjälpmedel, för att det ska fungera väl i skolan. Det påverkar hur barnet kan vara delaktigt i förskolans eller skolans undervisning och sociala sammanhang. Det finns en risk att det inte blir så om de olika aktörerna kring barn bidrar med sitt stöd i stuprörslikande former. Eftersom barn är hela människor så behöver stöd utformas utifrån ett holistiskt synsätt. Det krävs samverkan mellan de olika aktörerna.

Det är tyvärr alltför ofta som samverkan inte fungerar. Sekretess och tanken om att värna individers integritet kan utgöra hinder för en verkningsfull och bra samverkan. Men, om det finns medgivande från vårdnadshavare och barnen själva, bör inte det vara något hinder.

Vi har alla ett ansvar för att samverka med andra för att skapa bästa förutsättningar för barn och unga med funktionsnedsättning. Både när det gäller breda och generella insatser för grupper av barn på samhällsnivå men även kring enskilda barn och unga. I all samverkan ska vi ha barnets bästa för ögonen. Det är genom fungerande samverkan vi får fler unga att lyckas med och i utbildningen.

Pia Persson

NAMN Therese Welén

TITEL Utbildningsledare och vice akademichef, akademien för utbildning, kultur och kommunikation, Mälardalens Universitet

AKTUELL MED Avhandlingen "Lärares roll och utmaningar i arbetet med barns tidiga skolövergångar"

Alla barn har behov av kontinuitet och trygghet

En skolövergång är en relationsskapande process som kräver samarbete mellan överlämnande och mottagande lärare. Samarbetet leder till att det skapas bättre förutsättningar för att eleven ska kunna landa i sitt nya sammanhang. Therese Welén visar i sin doktorsavhandling att förutsättningarna kan se väldigt olika ut, och att barn som har särskilda behov riskerar att hamna i kläm.

TEXT: Annica Thorell | ILLUSTRATÖR: Michael Schneider | FOTO: Jonas Bilberg

– **Det handlar om** relationsskapande processer med nya miljöer, nya människor och nya anknypningspersoner för barnen. Relationsskapande arbete är centralt och skapar villkor för barns fortsatta lärande och utveckling inför och efter övergången.

Vad är det viktigaste att tänka på för de elever som har behov av extra anpassningar och särskilt stöd?

– Barn i behov av extra stöd behöver prioriteras, men alla barn har behov av kontinuitet och trygghet. Det gäller inte bara i övergången förskola till förskoleklass, utan i lika hög grad senare. Flera exempel i denna studie visar på att det är skillnader i barns möjligheter att få stöd och anpassningar efter övergångar mellan skolformerna.

Hur ser förutsättningarna ut för lärare att kunna göra bra övergångar?

– Lärarnas arbete med barns övergångar har visat sig vara komplext och arbetet styrs av en väv av faktorer som ömsesidigt påverkar varandra och skapar villkor såväl

för lärarna som för barnen. Det är tuffa förutsättningar med de dubbla roller som läraren har i förskoleklassen. Det blir ett ständigt arbete med att slussa in och slussa ut, och där barnen förväntas skapa nya relationer till både lärare och klasskompisar. Man kan också fråga sig hur kontinuitet och progression kan stimuleras genom flera övergångar i den här åldern när trygghet och kontinuitet är extra viktigt. Frågan är om en tioårig grundskola med ett 4-årigt lågstadium skulle kunna ge en mer sammanhållen struktur.

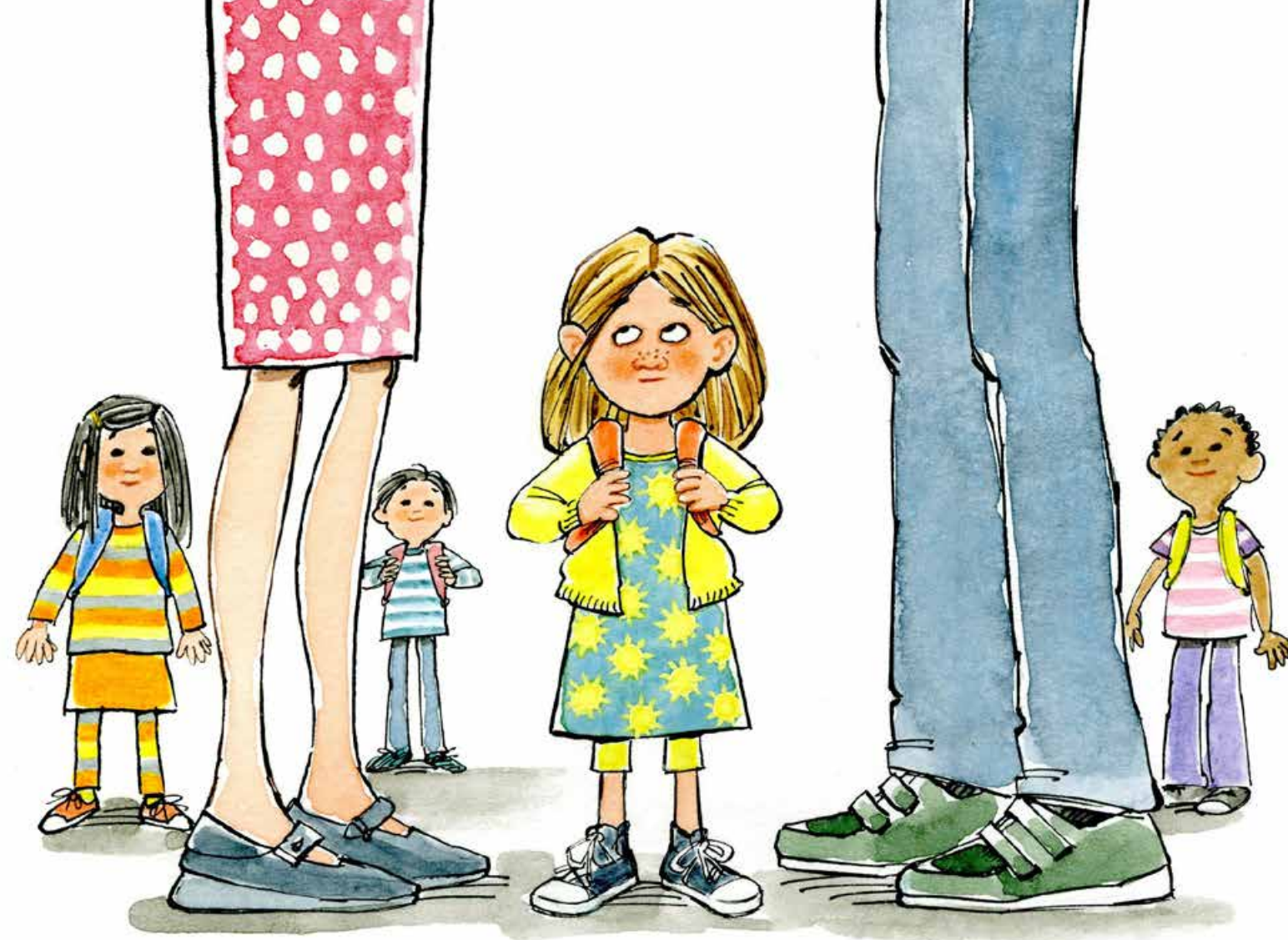
Skolan behöver ta ett samlat grepp om barnets hela läranderesor och gemensamt planera de olika årskurserna. I studien finns exempel på barn som får göra samma saker i förskoleklass som i årskurs ett för att skolcheferna inte har knutit ihop de olika arbetslagen. Här ser det också väldigt olika ut mellan olika skolor.

En annan aspekt som Therese uppmärksammar är att beslut som fattas på nationell nivå får konsekvenser för det enskilda barnet, exempelvis att det inte finns en

förskoleklass för särskolan. En del barn går från en liten förskolegrupp där de haft en egen resursperson och kommer till en stor grupp där de förväntas klara sig själva. Lärare kan sitta med åtta till tio barn i behov av utredningar vid skolstart i förskoleklassen – där de bara är under ett år.

Avhandlingen består av två delstudier. I den första blandades lärare från förskola, förskoleklass och lågstadiet i fokuserade gruppsamtal där de fick diskutera tillsammans om övergångarna. Lärarna som deltog menade att det sällan fanns utrymme för den typen av samtal.

– Skolchefer kan ha olika inställning beroende på vilken verksamhet de företräder, och det är inte självklart att samarbeta med varandra över verksamhetsgränserna. Skolformerna har inte alltid koppling till varandra vilket begränsar lärarnas möjligheter att diskutera gemensamma didaktiska frågeställningar kring arbetet med barns övergångar. Men oavsett årskurs är behovet av att kunna arbeta tillsammans centralt.

Therese påpekar att en central målsättning för lärarna är att skapa relationer samtidigt som det finns faktorer som framträtt i studien som utmanar lärarnas arbete med övergångar, exempelvis bristen på tid. I vissa kommuner kommer barnen från så många olika förskolor att tiden för samverkan saknas. I andra fall hindrar hög rörlighet bland lärarna rektorer från att tjänsteplanera på ett bra sätt. Det skapar olika villkor med risk för att glapp skapas för barn med särskilda behov i deras fortsatta utveckling. När relationsskapande möten uteblir påverkar det inte bara barnets utan också vårdnadshavarens relation och trygghet med den nya verksamheten.

Du visar också att sekretessen kan skapa problem, vad är det som kan hända?

– En del lärare vill undvika förutfattade meningar om eleven, samtidigt som det i denna studie framträder att förskolans lärare gärna vill lämna över information om barnet som de samlat på sig. Ibland vill inte heller föräldrar att information om barnet ska lämnas över, men där kan för-

skollärare skapa möten på förskolan med både föräldrarna och förskoleklassläraren för att delge och synliggöra informationen. Jag tror det skulle främja barns fortsatta lärande och utveckling om viss informationsöverföring var obligatorisk ur ett likvärdighetsperspektiv.

”Barn i behov av extra stöd behöver prioriteras, men alla barn har behov av kontinuitet och trygghet.”

Vad var det som gjorde att du började intressera dig för barns skolövergångar?

– Jag arbetade som förskollärare med språkutveckling i Tensta-Rinkeby i slutet av 1990-talet. Där kom barn in i verksamheten för att lära sig svenska och skulle sedan slussas ut i andra verksamheter. Det fick mig att fundera över vad som händer

med barnen vid övergångarna. Jag tog en magisterexamen vid lärarhögskolan och därefter påbörjade jag min doktorandtjänst.

Vilka frågor intresserar dig för framtida forskning?

– Jag jobbar nära specialpedagoger i lärarutbildningen, och jag skulle gärna fortsätta studera hur speciallärare och specialpedagoger arbetar med barns skolövergångar.

Din avhandling blev utsedd till Skolportens lärarpanels favorit 2022, hur kändes det?

– Det kändes jättekul, det hade jag inte räknat med! Men jag ville att den skulle vara praktisknära och användbar. ☺

Läs mer

Avhandlingen ”Lärares roll och utmaningar i arbetet med barns tidiga skolövergångar”, Mälardalens universitet 2022 finns att läsa i sin helhet i Digitala Vetenskapliga Arkivet, DiVA.

www.diva-portal.org

Stöd i arbetet med läs- och skrivsvårigheter

Studiepaket läs- och skrivsvårigheter F–3

Vårt studiepaketet riktar sig till dig som arbetar med elever i förskoleklass och i årskurs 1–3, som riskerar att utveckla läs- och skrivsvårigheter. Materialet är framtaget för att öka skolans möjligheter att ge varje elev rätt stöd i rätt tid.

www.spsm.se/studiepaket-las-och-skriv-f3

Om läs- och skrivsvårigheter

Läs- och skrivsvårigheter är ett omfattande och komplext begrepp. På vår webbplats kan du läsa om pedagogisk utredning av läs- och skrivsvårigheter, läs- och skrivträning, konsekvenser för eleven och få tips på avhandlingar inom området.

www.spsm.se/las-och-skrivsvarigheter

Få svar på dina frågor

Tjänsten Fråga en rådgivare svarar på frågor om specialpedagogiska konsekvenser av en funktionsnedsättning. Flera frågor med svar om läs- och skrivsvårigheter finns publicerade på vår webbplats. Hittar du inte svar på din fråga kan du kontakta oss.

www.spsm.se/fragaenradgivare

Vi stöttar dig

Du får stöd hos oss så att du kan ge stöd till barn, elever och vuxenstuderande med läs- och skrivsvårigheter.

www.spsm.se/stod